

Hava Hattı İletkenlerine Gelen Ek Yükler

Enerji iletim hava hatları, ülkemiz genelinde farklı iklim şartları altında çalışmaktadır. Bu hatların projelendirilmesi sırasında elektriksel analizlerin yanı sıra, iklim şartlarının neden olduğu *ek yükler* in de dikkate alınması gerekmektedir.

İletkenlere gelen ek yükler:

1-Buz yükü

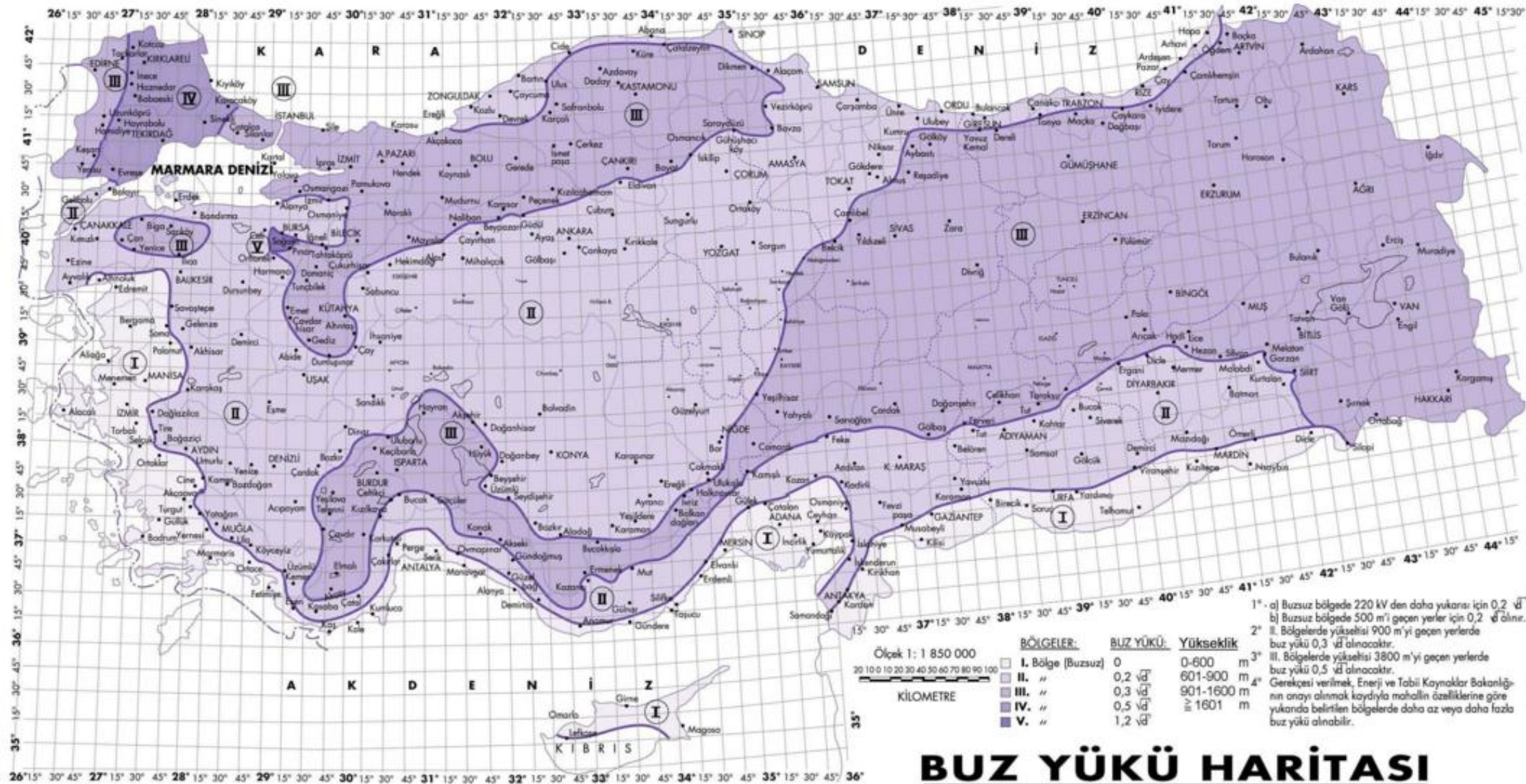
2-Rüzgar yükü

3-Buz+rüzgar yükü

olarak hesaplarda göz önüne alınır.

1) Ek Buz Yüğü (P_b):

- Buz yüğü genellikle -8 derece ile +2 derece arasında meydana gelir. Yönetmeliğe göre buz -5 derecede oluşur ve buna göre hesaplamalar yapılır.
- Kıracağı, kristal buz ve kar yüğü gibi türleri olan buz yükünün oluşumuna yol açan etkenler; sıcaklık, nem (%90 'dan büyük olmalı), rüzgar hızı ve yönü, arazini yüksekliği ve direk boyu olarak göz önüne alınabilir.
- Ülkemiz buz yüğü bakımından beş bölgeye ayrılmıştır.

Buz yükü aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$P_b = k\sqrt{d}$$

P_b = Buz ağırlığı (kg/m)

k = Bölgelere göre belirlenmiş buz yükü katsayısı

d = İletken çapı

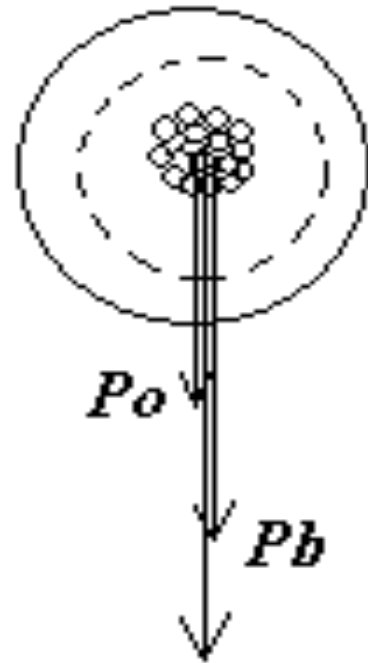
Tablo. Bölgelere göre buz yükü katsayısı değerleri

Bölge No	k	Ortam Sıcaklığı (°C)	
		Min	Max
I	0	-10	50
II	0,2	-15	45
III	0,3	-25	40
IV	0,5	-30	40
V	1,2	-30	40

- 1. bölgede bulunup yükseltisi (kotu) 600 metre den fazla olan yerlerde hatların hesabı 2. bölge şartlarına göre;
- 2. bölgede bulunup yükseltisi 900 metre den fazla olan yerlerde hatların hesabı 3. bölge şartlarına göre;
- 3. bölgede bulunup yükseltisi 1600 metreden fazla olan yerlerde hatların hesabı 4. bölge şartlarına göre yapılacaktır. Ancak hat birden fazla bölgeden geçerse, her bölgedeki hat bölümü o bölgeye ilişkin değerlere göre hesaplanmalıdır.

- Bir bölge için k değerin yüksek olması buzlanmanın daha fazla olduğu anlamına gelir.
- Buz yükü hesaplanırken, buz tabakasının iletken boyunca silindirik olarak iletken etrafında olduğu kabul edilmektedir.

$$P_n = P_o + P_b$$

Şekil. İletkene gelen ek buz yükü

Örnek: 3. buz yükü bölgesinde 3/0 AWG iletkeninin buzlu ağırlığını hesaplayınız.

Çözüm:

Tablo 'dan (OG, YG ve ÇYG 'li hava hatlarında kullanılan örgülü St-Al iletkenler) 3/0 AWG kesitli iletken *Pigeon* olarak bulunur. Bu iletkenin *kesiti: 99,3 mm², toplam çapı: d=12,75 mm ve birim ağırlığı: 343.9 kg/km* olarak alınır.

Ayrıca buz yükü katsayısı, Tablodan 3. bölge için $k=0,3$ olduğu görülür. Buradan:

$$P_b = k\sqrt{d} = 0.3\sqrt{12.75} = 1.0712 \text{ kg/m hesaplanır.}$$

Pigeon iletkeninin ağırlığı $P_o=0,3439 \text{ kg/m}$ olarak tablodan alınırsa:

$$P_n = P_o + P_b = 0,3439 + 1,0712 = 1,4151 \text{ kg/m bulunur.}$$

	Çelik Özlü Al (Kanada Standardındaki)		Kesit	Mekanik Özellikleri		
Anma değeri Al/Cu mm²	Adı	Kesiti AWG veya CM	Toplam mm²	Anma çapı mm	Anma kopma yükü, kg	Anma birim ağırlığı, kg/km
27/4	SWALLOW	3	31,14	7,14	1023	107,8
54/9	RAVEN	1/0	62,44	10,11	1945	216,2
85/14	PİGEON	3/0	99,3	12,75	3035	343,9
135/22	PATRİDGE	266800	156,86	16,28	5096	543,8
242/39	HAWK	477000	280,84	21,77	8798	972
403/65	DRAKE	797000	468	28,11	14165	1621,9
485/63	CARDİNAL	954000	547,34	30,42	15589	1829,8

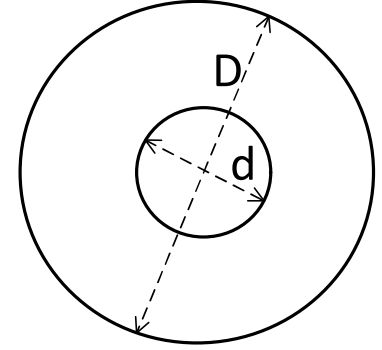
Buz kalınlığının hesabı:

Ülkemizde şimdiye kadar ölçülen ortalama buz yükü yoğunluğu $0.4 \leq p \leq 0.8$ (kg/dm³) arasında ölçülmüştür.

D: Buzlu iletkenin dış çapı;

d: İletkenin çapı;

$\rho = 0.6$ (kg/dm³) = 600 (kg/m³) buz yoğunluğudur.

Buz yükü almış bir iletkenin her bölge için D buz çapını hesaplayalım. Buz yükünü şekildeki buz ağırlığına eşitlersek:

$$k\sqrt{d} = \pi \left(\frac{D^2 - d^2}{4} \right) \rho$$

Buradan buzlu iletken çapı:

$$D = \sqrt{d^2 + \frac{4k}{\rho\pi} \sqrt{d}}$$

olarak bulunur.

Yönetmelikte I. Bölgede buz yükü oluşmadığı kabul edildiğinden diğer bölgeler için buzlu iletken çapı D:

II. Bölgede : $D = \sqrt{d^2 + 424.4\sqrt{d}}$ (mm)

III. Bölgede : $D = \sqrt{d^2 + 636.3\sqrt{d}}$ (mm)

IV. Bölgede : $D = \sqrt{d^2 + 1060.5\sqrt{d}}$ (mm)

V. Bölgede : $D = \sqrt{d^2 + 2545\sqrt{d}}$ (mm)

olur.

Örnek: 5. buz yükü bölgesinde kullanılan 954 MCM (Cardinal) iletkeninin buzlu haldeki çapını ve net buz kalınlığını hesaplayınız.

Çözüm:

Tablo 'dan Cardinal iletkeninin çapı $d=30.42$ mm olarak alınır:

$$D = \sqrt{d^2 + 2545\sqrt{d}} \text{ (mm)}$$

$$D = \sqrt{30.42^2 + 2545\sqrt{30.42}} = 122.32 \text{ mm}$$

Net buz kalınlığı ise:

$$b = D - d = 122.32 - 30.42 = 91.9 \text{ mm}$$

Örnek: Bir önceki örnekte hesaplanan Cardinal iletkeninin $a=300$ m rüzgar açıklığı için buzun toplam ağırlığını hesaplayınız.

Çözüm:

Buz yükünün de iletken gibi silindirik yapıda olduğu göz önüne alınırsa:

$$M=300*600*(\pi/4)*(122.32^2 - 30.42^2)*10^{-6} =1984.4 \text{ kg}$$

Örnek: Bir önceki örnekte hesaplanan Cardinal iletkeninin buz yükünü hesaplayınız (V. Bölgede).

Çözüm:

$$\text{Buz yükü } P_b = k\sqrt{d} = 1.2\sqrt{30.42} = 6.62 \text{ kg/m}$$

Tablodan *Cardinal* iletkeninin birim ağırlığı

$$P_o = 1829.8 \text{ kg/km} = 1.8298 \text{ kg/m olduğundan}$$

$$P_n = P_b + P_o = 6.62 + 1.8298 = 8.45 \text{ kg/m}$$

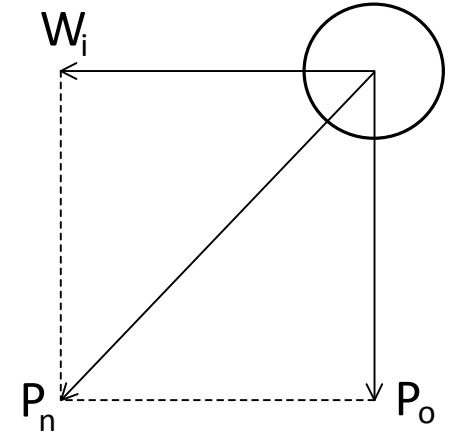
2) Ek Rüzgar Yüğü (W_i):

Yönetmelik, rüzgar yükünün daha çok +5 °C sıcaklıkta en etkin olduğunu kabul etmektedir. Bu yük, en fazla rüzgarın iletkene yatay doğrultuda dik olarak esmesi halinde etkilidir.

Şekilde bir iletkene gelen (W_i) rüzgar kuvveti ve iletkenin kendi (P_o) ağırlığı gösterilmiştir.

Şekilden, iletkenin kendi ağırlığının yere dik rüzgar kuvvetinin ise yere paralel olarak etki

ettiği görülmektedir. Şu halde iletkene, bu iki kuvvetin bileşkesi olan (P_n) kuvveti etki etmektedir.

Şekilden bu iki kuvvetin bileşkesi olan (P_n) kuvvetinin;

$$P_n = \sqrt{P_o^2 + W_i^2}$$

şeklinde hesaplanır. rüzgar kuvveti;

a) İletkenin rüzgâr menzili $a < 200$ metre ise;

iletkene gelen rüzgâr kuvveti $W_i = a * p * d * c$ (kg) ile hesaplanmalıdır.

b) İletkenin rüzgar menzili $a > 200$ metre ise;

iletkene gelen rüzgâr kuvveti $W_i = c * p * d * (80 + 0.6 * a)$ (kg) ile hesaplanmalıdır.

a: Bir direğin sağ ve solundaki açıklıkların toplamının yarısına eşit olan rüzgâr açıklığı (m)

d: iletken çapı (m)

p: Dinamik rüzgâr basıncı (kg/m²)

c: Dinamik rüzgar basınç katsayısı (pürüzlülük katsayısı)

Tablo. Dinamik rüzgar basıncı (p)

	Dinamik Rüzgar Basıncı (kg/m ²)	
Arazi Üzerindeki Yükseklik (m)	Direk,Travers,İzalatör	İletkenler
0-15	55	44(*)
15-40	70	53
40-100	90	68
100-150	115	86
150-200	125	95

(*)Not: Uzun aralıklı hatlarda bu değer 53 olarak alınacaktır.

Tablo. Dinamik rüzgar basıncı katsayıları (c)

Rüzgarın Etkisinde Bulunan Öğeler	(c) Katsayısı
Çapı 12.5 mm'ye kadar olan iletkenler	1.2
Çapı 12.5<d<15.8 mm olan iletkenlerde	1.1
Çapı 15.8 den büyük olan iletkenlerde	1.0

Örnek: Yukarıda örnek verilen 954 MCM (Cardinal) iletkenin 4. bölgede kullanılması halinde rüzgar açıklığının 200 m'den küçük ve büyük olması durumları için rüzgar kuvvetini hesaplayınız (Arazi yüksekliği 30 m alınacak).

Çözüm:

a) Bu iletkenin rüzgar menzili $a=175$ m olsun.

Tablodan iletkenin çapı $d=30.42$ mm = $30.42 \cdot 10^{-3}$ m, $d > 15.8$ mm² olduğundan dinamik rüzgar basıncı katsayısı $c=1$,

Arazi yüksekliği 30 m verildiğinden $p=53$ kg/m ve

Tablodan Cardinal iletkeninin birim ağırlığı $p_0=1.8298$ kg/m olduğundan

rüzgâr kuvveti;

$$W_i = a * p * d * c = 175 * 53 * 30.42 * 10^{-3} * 1 = 282.15 \text{ kg}$$

Bu iletkene etki eden bileşke kuvvet

$$P_n = \sqrt{P_o^2 + W_i^2} = \sqrt{(175 * 1.8298)^2 + 282.15^2} = 426.78 \text{ kg}$$

b) Bu iletkenin rüzgar menzili $a=300$ m olsun.

Bu iletkene etki eden rüzgâr kuvveti

$$W_i = c * p * d * (80 + 0.6 * a) = 1 * 53 * 30.42 * 10^{-3} * (80 + 0.6 * 300) = 419.19 \text{ kg}$$

Bu iletkene etki eden bileşke kuvvet

$$P_n = \sqrt{P_o^2 + W_i^2} = \sqrt{(300 * 1.8298)^2 + 419.19^2} = 690.69 \text{ kg}$$

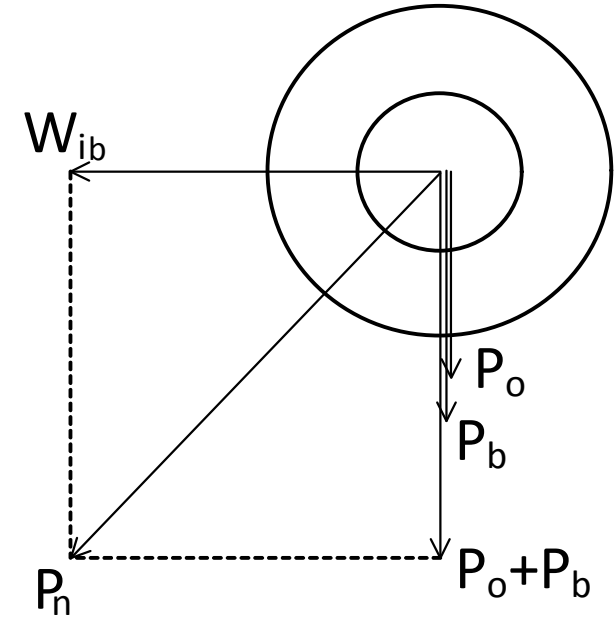
olarak hesaplanır.

3) Buz+rüzgar yükü (eş zamanlı yük) :

380 kV 'luk hatlarda her iki yükün eşzamanlı etki ettiği kabul edilmektedir.

$$P_n = \sqrt{(P_o + P_b)^2 + W_{ib}^2}$$

Burada yapılacak olan W_{ib} rüzgar hesabında iletkenin çapı değil buzlu iletkenin çapı dikkate alınmalıdır.

Örnek: IV. Bölgede kullanılan, birim ağırlığı 1.5 kg/m olan bir iletken üzerinde oluşan birim buz yükünün 2.5 kg/m ve çapının iletken çapının 2 katı olduğu bilinmektedir. Pürüzlülük katsayısı 1.0 ve dinamik rüzgar basıncı 53 kg/m² ise, eş zamanlı yük için birim eşdeğer ağırlığı bulunuz.

Çözüm:

IV. Bölgede $k=0.5$ olduğundan

$P_b = k\sqrt{d}$ ifadesinden $2.5 = 0.5\sqrt{d}$ ve $d=25$ mm bulunur.

Soruda; oluşan buz çapının, iletkenin çapının 2 katı olduğu dikkate alınarak:

$D= 2d=50$ mm olur.

$W_{ib}=p*d*c=53*50*10^{-3}*1=2.65$ kg/m

$$P_n = \sqrt{(P_o + P_b)^2 + W_{ib}^2} = \sqrt{(1.5 + 2.5)^2 + 2.65^2} = 4.798 \text{ kg/m}$$

Örnek: Çapı 21.7 mm, birim ağırlığı 0.912 kg/m olan bir iletken III. Bölgede 400 m lik direk açıklığında gerilmiştir. Eşzamanlı yük etkimesi halinde, menzil boyunca bileşke yükü bulunuz. Buzun fiziksel yoğunluğu 0.4 kg/dm³ ve dinamik rüzgar basıncı 30 kg/m² olup D-c ilişkisi aşağıdaki şekilde verilmiştir:

D(mm)	c
55-65	1.8
66-75	2.0
76-85	2.2

Çözüm:

Eş zamanlı yük için önce buz çapını bulalım:

$$D = \sqrt{d^2 + \frac{4k}{\rho\pi} \sqrt{d}} = \sqrt{21.7^2 + \frac{4000 * 0.3}{0.4 * \pi} \sqrt{21.7}} = 70.13 \text{ mm}$$

Buna göre D-c tablosundan $c=2$ alınacaktır.

$$W_{ib} = p * d * c = 30 * 70.13 * 10^{-3} * 2 = 4.207 \text{ kg/m}$$

Toplam düşey kuvvet $P_o + P_b$:

$$P_b = k \sqrt{d} = 0.3 \sqrt{21.7} = 1.39 \text{ kg/m}$$

$$P_o + P_b = 1.39 + 0.912 = 2.302 \text{ kg/m olur.}$$

Toplam bileşke yük:

$$P_n = \sqrt{(P_o + P_b)^2 + W_{ib}^2} = \sqrt{2.302^2 + 4.207^2} = 4.8 \text{ kg/m}$$

$$P_{nT} = 400 * 4.8 = 1920 \text{ kg}$$